

O MEDALIE INEDITĂ A PRINCIPELUI MOLDOVEI MIHAIL STURDZA (1839)

Octavian ILIESCU

În marea și valoroasă colecție de medalii, ce face parte din tezaurul istoric și artistic al României, restituit țării noastre în anul 1956 de către Uniunea Sovietică¹, figurează între altele o emisiune din 1839 a principelui Moldovei Mihail Sturdza, absolut necunoscută până azi în literatura de specialitate². Pentru interesul deosebit, atât ca document istoric, cât și ca operă de artă, pe care îl suscită emiterea acestei medalii, am considerat a fi de real folos să-i dedicăm aceste rânduri și vom începe prin a o descrie după cum urmează³:

Medalia celei de-a cincea aniversări a căsătoriei principelui Mihail Sturdza, 1839. AR 39 mm.
Médaille du cinqu'eme anniversaire du mariage du prince Michel Sturdza, 1839. AR 39 mm.

Av. FIDELITATE – BONHEUR Legendă circulară.

Două personaje stând în picioare, un bărbat și o femeie, ambii purtând vestimente de tip roman; bărbatul, reprezentat din față, cu privirea îndreptată spre partenera sa, întinde mâna dreaptă deasupra unui *cippus* (o coloană scundă), iar mâna stângă o ține îndoită la piept. Femeia, văzută din profil spre stânga, i se alătură, ținând brațele îndoit la piept. În exergă, în stânga, semnătura artistului: PETIT F. (fecit).

¹ Cu privire la restituirea tezaurului istoric și artistic al României (1956), v. *Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.*, București, 1958, volum publicat de Academia Republicii Populare Române – Institutul de Istoria Artei. Pentru problema generală a depozitării tezaurului român la Moscova în 1917, v. mai ales Mihail Gr. Romașcanu, *Tezaurul român de la Moscova*, București, 1934 și, recent, Viorica Moisiuc, Ion Calafeteanu, Constantin Botoră, *Tezaurul României la Moscova*. Documente (1916–1917), București, 1993.

² Această medalie a făcut anterior obiectul unei comunicări, prezentată de autorul acestor rânduri în ședința Societății Numismatice Române din 23 decembrie 1990.

³ Abrevieri: Av. – Avers; Rv. – Revers; AE – cupru; AR – argint; AV – aur; Bz – Bronz; PB – Plumb; D – Droit; R – Revers (în rezumatul francez).

Rv. MICHEL STURDZA / PRINCE DE MOLDAVIE / 1839 Legendă pe trei rânduri într-o cunună circulară de mirt.

AR 39 mm 25,40 g. Muzeul Național de Istorie – colecția Academiei Române inv. M/3 129.

Descendent al unei vechi familii de boieri din Moldova⁴, Mihail Sturdza a fost numit de Poarta Otomană domn al acestei țări la data de 22 martie 1834 și, reușind să înăbușească în fașă firava mișcare pașoptistă de la Iași, a domnit netulburat până la 13 mai 1849, sub regimul Regulamentului Organic. Era fiul cel mai mare al marelui logofăt Grigore Sturza, din căsătoria acestuia cu Maria Callimachi, și s-a născut la 24 aprilie 1794, la Iași⁵. Ca domn al Moldovei, a promovat unele măsuri tinzând la modernizarea țării, între acestea numărându-se și încercarea de a emite în anul 1835 o monedă cu valoarea nominală în două sisteme monetare diferite, rusec și otoman, anume 5 copeici / 10 parale⁶. După ce a încercat fără succes să obțină din nou tronul Moldovei la 5 ianuarie 1859 – când a fost ales ca domn al Moldovei, după cum se știe, colonelul Alexandru Ioan Cuza, ales la 24 ianuarie următor și ca domn al Țării Românești –, Mihail Sturdza s-a exilat în Franța, murind în ziua de 8 mai 1884, la Paris⁷.

Să revenim acum la studierea medaliei ce face obiectul acestor însemnări. Scena de pe avers ca și cununa de mirt de pe revers, reprezintă cu certitudine aluzii la un eveniment matrimonial. Mihail Sturdza a fost căsătorit de două ori: prima oară în 1817, cu Elisabeta (Safta) Rosetti⁸, de care a divorțat după câțiva ani; a doua oară în ziua de 29 mai 1834, la Istanbul, când s-a căsătorit cu Smaranda Vogoride, fiica lui Ștefan Vogoride⁹, fost caimacam al Moldovei în 1821–1822. Această a doua căsătorie a constituit de altfel o condiție obligatorie, impusă lui Mihail Sturdza de viitorul său socru, pentru a-l sprijini la obținerea tronului Moldovei¹⁰. La 29 mai 1839 împlinindu-se primul *lustrum*¹¹ al acestei căsătorii, care i-a adus, ca dar de nuntă, domnia Moldovei, Mihail Sturdza a vrut desigur să marcheze această aniversare prin emiterea unei medalii jubiliare.

Purtând semnătura PETIT F., medalia în discuție este opera artistului francez Louis Michel Petit¹². Născut la 29 august 1791 la Paris, Louis Michel Petit, sculptor și autor al unui mare număr de medalii, a desfășurat în capitala Franței o intensă activitate începând din 1811, dar mai ales sub restaurație și în timpul domniei regelui Ludovic Filip¹³. A murit la 19 iulie 1844.

⁴ Despre descendența și familia domnitorului Mihail Sturdza al Moldovei, v. C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe, III, ediția a II-a*, București, 1944 (un întreg capitol).

⁵ C. Gane, *op. cit.*, p. 115.

⁶ Existența unui exemplar al acestei monete este semnalată de Dr. C. I. Istrati, *Din trecutul nostru. Pietrele de identificare și control a monetelor din timpul lui Mihail Sturdza (1834–1849)*, în *Literatură și artă română*, 12, 1908, p. 404–405. Despre nereușita încercării lui Mihail Sturdza de a emite această monedă, v. comentariul nostru în: Costin C. Kirițescu *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, I, București, 1964, p. 117–118; v. și Octavian Ilescu, *Moneda în România 491–1864*, București, 1970, p. 53–54.

⁷ C. Gane, *op. cit.*, p. 177.

⁸ *Ibidem*, p. 119.

⁹ *Ibidem*, p. 130.

¹⁰ *Ibidem*, p. 131.

¹¹ *Lustrum*, în limba latină, un interval de cinci ani.

¹² Pentru identificarea artistului care a creat această medalie, am recurs la L. Forrer, *Biographical Dictionary of Medalists*, IV, Londra, 1900, p. 466.

¹³ *Ibidem*.

Din punct de vedere artistic, medalia celei de a cincea aniversări a căsătoriei lui Mihail Sturdza cu Smaranda Vogoride ne apare ca o operă remarcabilă, marcată de stilul neoclasic, caracteristic primei jumătăți a secolului al XIX-lea. Descoperirea ei îmbogățește astăzi repertoriul medaliilor românești, emise înainte de Unirea Principatelor.

Proveniența acestei medalii nu ne este cunoscută. Cercetările noastre, întreprinse în ultimii ani, nu au reușit să-i identifice înregistrarea în vechiul registru inventar al colecțiilor Cabinetului numismatic al Academiei Române¹⁴. Pe de altă parte, plicul în care a fost împachetată această medalie la Kremlin, cu prilejul predării tezaurului istoric și artistic al României în mâinile Comisiei guvernamentale române, purta, ca însemnări, numai numere de inventar, identificarea sumară a piesei conținute, metalul și greutatea, fără nici o indicație asupra provenienței¹⁵. În aceste condiții, putem doar presupune că medalia în cauză a aparținut lui Dimitrie A. Sturdza sau unui alt membru al acestei familii.

Lui Mihail Sturdza i s-au dedicat în timpul domniei două medalii, bine cunoscute în literatura de specialitate încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea¹⁶. Pentru a întregi documentarea privitoare la emiterea de medalii în vremea acestui domn al Moldovei, am considerat că ar fi de folos a le prezenta și în cadrul acestor note, prilejuite de publicarea emisiunii din 1839.

¹⁴ Primul registru inventar al colecțiilor Cabinetului numismatic al Academiei Române a fost inițiat în 1911 de profesorul Constantin Moisil, angajat ca numismat ajutor al acestei instituții. Prima înregistrare datează din 29 iunie 1911, iar ultima, cu nr. 1 567, a fost înscrisă la 17 septembrie 1916. Curând după această dată, colecțiile Cabinetului numismatic au fost împachetate și evacuate la Iași, iar de aici, au fost transportate în vara anului 1917 la Moscova, ca parte a tezaurului istoric și artistic al României. Registrul inventar al colecțiilor Cabinetului numismatic a avut aceeași soartă, fiind restituit în 1956.

¹⁵ Valorile care alcătuiau tezaurul istoric și artistic al României, proprietate a unor instituții de stat, a unor instituții ale bisericii sau chiar a unor simpli particulari, erau însoțite de evidențele de proveniență rigurose întocmite și au fost transportate la Moscova și depuse la Kremlin în lăzi închise și sigilate de către reprezentanții autorităților românești de resort. După unirea Basarabiei cu România și ca urmare a stării de război, declarată țării noastre de către Lenin, bolșevicii ruși au încălcat cele mai elementare norme de drept internațional, violând contractul de depozit și punând stăpânire pe tezaurul statului român. Tezaurul Băncii Naționale a României nu a fost restituit nici până azi. În ce privește tezaurul istoric și artistic, angajații Muzeului din Kremlin, care îl aveau în păstrare, au distrus sistematic orice urmă de evidență a provenienței valorilor componente, predând delegației române în 1956 ce, cât și cum au vrut. În aceste condiții, nu e de mirare că unele valori culturale, evacuate în 1917 la Moscova, nu s-au mai întors în țară. Încă din anul 1959, ca șef al Cabinetului numismatic, am adresat academicianului Tudor Vianu, directorul general al Bibliotecii Academiei, un raport confidențial, semnalând deficiențele constatate: mi s-a răspuns verbal că nu este momentul potrivit pentru a întreprinde un demers oficial în această chestiune. Iar în 1988, a fost comunicată pentru prima dată în public o listă cuprinzând enumerarea a 26 medalii – din care 25 de aur – și 3 tipare sigilare ale unor instituții de stat românești din anii 1855–1858, valori aparținând Academiei Române, evacuate în 1917 la Moscova, dar nerestituite de sovietici în 1956; Octavian Iliescu, *Vechea colecție a Cabinetului numismatic al Academiei Române* (1871–1916), comunicare prezentată în ziua de 28 octombrie 1988 la Sesiunea de comunicări pe teme de bibliologie și bibliotecie a Bibliotecii Academiei R. S. România, București, 28–29 octombrie 1988, precum și în ședința Societății Numismatice Române din 29 ianuarie 1989; v. și Octavian Iliescu, Tezaurul român de la Moscova. Valori istorice pierdute?, în *Cotidianul*, 2, 1992, nr. 211 (376) de vineri, 23 octombrie 1992, suplimentul Arhiva, p. 1–2.

¹⁶ Primul autor care semnalează existența acestor medalii este D. A. Sturdza (semnând Demetrius Alexander Sturdza), *Uebersicht der Münzen und Medaillen des Fürstenthums Romanien (Moldau und Walachei)*, în *Numismatische Zeitschrift*, 4, 1872, p. 108 și pl. V, nr. 3–4; ediție separată, Viena, 1874, p. 85 și pl. VI, nr. 3–4 (de unde au fost reproduse aici, fig. 2–3).

Mihail Sturdza, principele Moldovei, 1840.

Av. MICHAEL STURDZA PRINCEPS MOLDAVIAE Legendă circulară;
AE în ligatură.

Capul său în profil spre dreapta; jos în arc: 1840 între două rozete.

Rv. FUNDATOR UTILIUM PATRIAE INSTITUTORUM Legendă circulară;
AE în ligatură.

Stema de stat a Moldovei din domnia lui Mihail Sturdza ¹⁷; jos în arc de cerc: IASSIS.

AV, AE. Bz aurit și PB 52 mm (fig. 2) Catalogul medaliilor moldo-române ¹⁸, p. 11.
Medicii din Moldova lui Mihail Gr. Sturdza, principele Moldovei, 1842.

Fig. 2.

Medalie dedicată principelui Mihail Sturdza, 1840. AE 52 mm.

Médaille dédiée au prince Michel Sturdza, 1840. AE 52 mm.

Av. MICHAELI GR. STURDZA – PRINC. MOLDAVIAE Legendă circulară.

Capul său în profil spre stânga, cu barbă scurtă; jos, în arc de cerc, semnătura artistului C. VOIGT.

Rv. XXI MILLIA SANATORUM TIBI SOTERIA FERUNT Legendă circulară; în exergă, legendă pe două rânduri: A MEDICIS MOLDAVIAE / MCCCXLII.

Hygieia în picioare spre stânga, ținând în mâna stângă un sceptru și hrănind cu mâna dreaptă șarpele, încolăcit în jurul unui trepid deasupra căruia e depus un vas.

AV, AR și AE 48 mm (fig. 3); Catalogul medaliilor moldo-române, p. 11–12.

¹⁷ V. descrierea acestei steme la Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România, București*, 1977, p. 92.

¹⁸ Catalogul medaliilor moldo-române cunoscute de la anul 1600 până la 1906, în *Buletinul Societății Numismatice Române* (în continuare: BSNR), 3, 1905–1906; deși nesemnat, acest catalog a fost redactat de Dr. Gh. Severeanu (v. *Tabla generală de materii 1904–1913*, în BSNR, 10, 1913, p. 72).

Nu este cunoscut nici un eveniment mai de seamă, care ar fi putut determina emiterea în anul 1840 a unei medalii cu caracter oficial, purtând numele și efigia lui Mihail Sturdza, ca domn al Moldovei, precum și stema de stat a țării. Această medalie celebrează, dar la modul general, înfăptuirile de până la acea dată ale domnitorului emitent, ca întemeietor al unor așezăminte de utilitate publică. Nu este semnată de autor, dar, după cum vom arăta mai departe, credem că acesta poate fi identificat.

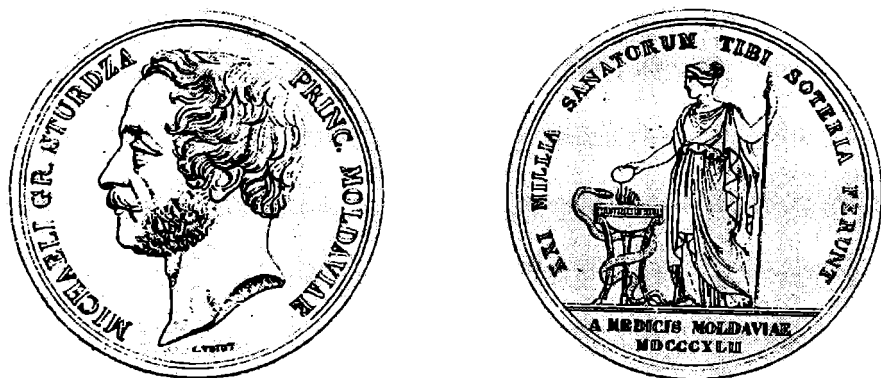

Fig. 3.

Medalie dedicată principelui Mihail Sturdza de către medicii Moldovei, 1842. Av 48 mm.
Médaille dédée par les médecins de Moldavie au prince Michel Sturdza, 1842. AV 48 mm.

În schimb, medalia dedicată lui Mihail Sturdza în 1842 de către medicii din Moldova se referă la un fapt precis: tratarea și vindecarea, în spitalele înființate de domnitor, a unui mare număr de bolnavi – 21 000, dacă e să acordăm crezare datelor statistice menționate în legenda de pe revers. zeița Hygieia, hrănind șarpele încolăcit în jurul unui trepied, cu un vas deasupra reprezintă un tip foarte comun în iconografia emisiunilor monetare ale orașelor grecești din Moesia Inferioară și Tracia, în secolele I–III. Peste veacuri, acest tip iconografic a căpătat valoare de simbol universal pentru medicină.

Am văzut că medalia din 1842 este semnată C. VOIGT. Semnătura aparține artistului german KARL (Carl) Friedrich Voigt, sculptor, medalist și gravor de gume, născut la 6 octombrie 1800 la Berlin, care, după o intensă pregătire artistică, este numit în 1829 de regele Ludovic I al Bavariei în funcție de gravor șef și prim medalist al Monetăriei din München, funcție-pe care o va deține până în 1859. A murit la 13 octombrie 1874, la Triest¹⁹. Ținând seama de aceste date biografice, putem stabili că medalia dedicată domnitorului Mihail Sturdza de către medicii din Moldova a fost creată de Voigt în calitate sa de gravor șef și prim medalist al Monetăriei din München și, foarte probabil, a fost bătută în această monetărie.

Comparând efiigiile lui Mihail Sturdza de pe aversul celor două medalii descrise în rândurile precedente – cea din 1840 și cea din 1842 –, constatăm existența unor asemănări stilistice izbitoare, în modul în care a fost redat portretul domnitorului Moldovei. Remarcăm de asemenea identitatea caracteristicilor prezentate de literele

¹⁹ Date biografice și o listă a operelor acestui artist la L. Forrer, *op. cit.*, VI, Londra, 1916, p. 305–312.

ce compun cuvintele din legenda ambelor medalii, mai ales particularitatea înlocuirii, peste tot, a literei V din textul latin cu majuscula U. În temeiul acestor argumente, considerăm că atât medalia din 1842, cât și cea din 1840 sunt amândouă create de același artist și au fost bătute în același loc; artistul este Carl Voigt, iar baterea ambelor medalii a avut loc la Monetăria din München.

Mai sunt cunoscute, în colecții ca și în literatura de specialitate, alte două medalii, a căror tematică a consemnat pentru posteritate evenimente culturale, înregistrate la Iași în timpul domniei lui Mihail Sturdza. Autenticitatea acestor medalii a fost însă pusă sub semnul îndoielii chiar din primul moment în care au apărut în comerțul de anticariat, destul de târziu de altfel, la începutul secolului nostru. Din acest motiv, le semnalăm aici doar pentru a completa prezenta documentare.

Cea dintâi medalie, purtând ca dată anul 1838, consemnează sărbătorirea unei aniversări a inaugurării Academiei Mihăilene, eveniment care ar fi avut loc în iulie 1838 cu acest prilej, s-ar fi distribuit în public medalii comemorative de cupru, cu un diametru de 40 mm²⁰. Academia Mihăileană din Iași, prima școală înaltă din Moldova, a fost înființată de Mihail Sturdza, cu sprijinul lui Gheorghe Asachi, la data de 16 iunie 1835; prin urmare, în 1838, se împlineau trei ani de la inaugurarea ei. Ce rost ar fi avut sărbătorirea unei aniversări minore și de ce acest eveniment ar fi avut loc în iulie și nu la 16 iunie 1838, dată la care se împlineau cei trei ani de la inaugurare? Pe deasupra, creează temeinice suspiciuni și textul agramat al legendei, care, transpus din alfabetul de tranziție în care a fost redat, sună astfel: Av. Academiei Mihailenē / aniversal a inaugurărei, Rv. serbată în iulie 1838 (sic)²¹. Pe de altă parte, ar fi greu de explicat de ce această medalie nu era cunoscută de Dimitrie A. Sturdza la 1872, când își publica la Viena opera sa privitoare la monetele și medaliile românești, emise până la Unirea Principatelor²². După cât știm, medalia Academiei Mihăilene e semnalată pentru prima oară abia în anul 1904, când George Severeanu atrage din capul locului atenția colecționarilor asupra lipsei de autenticitate a acestei medalii²³.

Ultima medalie dedicată unui eveniment care a avut loc în timpul domniei lui Mihail Sturdza este aceea care consemnează concertul dat în Iași, la 11 ianuarie 1847, de către pianistul și compozitorul maghiar Franz Liszt (1811–1886). Ca și în cazul precedent, această medalie prezintă numai o inscripție, atât pe avers, cât și pe revers, redată de asemenea cu litere amestecate, din alfabetul latin și din cel chirilic; ea are următorul cuprins: Av. List (*sic*) la conțertul dat în Iași în teatrul nou Rv. În 11 ianuarie 1847; AE 36 mm²⁴; există și o variantă, cu același diametru, dar din plumb²⁵. Avem de-a face din nou cu o medalie lipsită de autenticitate²⁶.

Denunțând în 1904 apariția unor medalii românești cu caracter apocrif, complet inventate, emise cu intenția de a înșela și exploata buna credință a colecționarilor – între acestea figurând, după cum am văzut, și cele două amintite mai sus –, George Severeanu afirmă că l-a identificat pe autorul acestor înșelătorii, dar evită să-i divulge numele²⁷. Astăzi, identitatea autorului acestui gen de escrocherie nu mai este un

²⁰ *Catalogul medaliilor moldo-române*, p. 10.

²¹ Pentru a evidenția caracterul agramat al legendei acestei medalii, reluăm transcrierea textului ei: Academiei Michailenē// aniversală a// Inagurărei (Inagurei în loc de Inaugurărei); serbată în Iulie 1838.

²² D. A. Sturdza, *op. și loc. cit.*

²³ George Severeanu, *Medalia de la Socola*, în *BSNR*, 1, 1904, p. 8.

²⁴ *Catalogul medaliilor moldo-române*, p. 14.

²⁵ Egon Groner, *Rumänische Medaillen vom Jahre 1600 bis einschliesslich 1900*, București, 1905, p. 19.

²⁶ George Severeanu, *op. și loc. cit.* Egon Groner, *op. și loc. cit.*

²⁷ George Severeanu, *op. și loc. cit.*

secret pentru cercetătorii care studiază istoria medalisticii românești: este vorba de anticarul Șaraga din Iași, editor de medalii, mai ales cu caracter popular și deci de mare tiraj, între anii 1849–1913. Alături de această activitate, corectă și foarte lăudabilă, Șaraga a avut însă și unele „inițiative” mai puțin oneste, ca „inventarea” unor medalii și chiar monete moldovenești altfel necunoscute²⁸, pe care le vindea apoi la preț bun unor colecționari pasionați și cu dare de mână”. În categoria medaliilor moldovenești, „inventate” de Șaraga, intră și cele două pretins bătute în timpul domniei lui Mihail Sturdza, menționate mai sus.

Pornind așadar de la descrierea medaliei bătute în 1839, pentru a celebra a cincea aniversare a căsătoriei domnitorului Moldovei Mihail Sturdza cu Smaranda Vogoride, medalie inedită până la această prezentare, am extins obiectul cercetării noastre la întreaga documentare medalistică privitoare la domnia emitentului ei, cu încredințarea de a fi adus astfel unele precizări nu lipsite de interes istoric.

Résumé

Médaille inédite du prince de Moldavie Michel Sturdza (1839)

L'auteur présente une médaille inédite, frappée sous le règne de Micel Sturdza, prince de Moldavie (1834–1849); en voici la description:

D / FIDELITE – BONHEUR LÉGENDE CIRCULARE

Deux personnages debout, un homme et une femme, vêtus à la mode romaine; l'homme tend la main droite au-dessus d'un tronc de colonne; à l'exergue à gauche, PETIT F.

R / MICHEL STURDZA // PRINCE DE MOLDAVIE // 1839 Légende sur trois lignes dans une couronne circulaire de myrte.

AR 39 mm 25,40 gr. (fig. 1).

Compte tenu de la signification certainement matrimoniale de la scène représentée au droit, l'auteur considère que cette médaille a été frappée pour célébrer le cinquième anniversaire du mariage en secondes noces de Michel Sturdza et de Smaranda Vpgoride, fille d'Etienne (Stefanakis) Vogoride ancien ca macam en Moldavie en 1821–1822. Ce mariage a eu lieu à Istanbul, le 29 mai 1834, immédiatement après la nomination de Michel Sturdza comme prince de Moldavie.

La médaille en question porte la signature de l'artiste français Louis Michel Petit (1791–1844), auteur de plusieurs médailles sous la Restauration et le règne de Louis Philippe.

Comme pendant à la présente publication, l'auteur rappelle l'existence de quatre autres médailles se rapportant à la personne ou au règne du prince Michel Sturdza et qui sont bien connues depuis longtemps dans la littérature de spécialité. Les premières deux médailles ont été frappées en l'honneur du prince Michel Sturdza en 1840 (fig. 2) et 1842 (fig. 3). La troisième, datée de 1838 et célébrant l'anniversaire de la fondation de l'Academia Mihăileană de Iassy, et la quatrième, commémorant le concert donné à Iassy, le 11 janvier 1847, par le compositeur hongrois Franz Liszt, ne sont pas contemporaines aux événements respectifs; elles ont été inventées vers 1900 par un antiquaire de Iassy.

²⁸ Un exemplu de produs al acestui gen de mistificare, în care a fost implicat cu certitudine Șaraga, este reprezentat de enigmatica monetă de argint, semnalată pentru prima oară în 1903 și atribuită inițial lui Dabija Vodă, iar din 1949 lui Despot Vodă; Octavian Iliescu, în: Costin C. Kirițescu, *op. și vol. cit.*, p. 98 și nota 8; *idem*, *Moneda în România...*, cit. *supra*, p. 35; Ilie Tabrea, *Monedele lui Despot-Vodă în lumina ultimelor cercetări*, în: *Studii și cercetări de numismatică*, V, 1971, p. 167–172, 175. În realitate, această monetă, de altfel fără numele emitentului, este tot un produs al fanteziei mai sus-numitului anticar ieșean, fapt constatat și dovedit în ultima vreme.